

Intiaanikulttuurit Amerikassa. Painopisteenä Asteekit.

Kuusankosken lukio/Parkkonen

Ensimmäiset korkeakulttuurit Amerikassa

- Ihmisryhmiä vaelsi Amerikan mantereelle pohjoisesta Beringinsalmen kautta n. 60 000 vuotta sitten.
- Maanviljelyn keksimisen myötä syntyi kiinteä asutus -> korkeakulttuurit -> ammatit, tieteet, kirjoitustaito, taide.
- Väli-Amerikan merkittävimmät kulttuurit olivat mayat (n.250-900-luvuilla) ja asteekit (n.1200-1521)
- Etelä-Amerikassa merkittävin intiaanikulttuuri olivat inkat (n.1200-1533)
- Pohjois-Amerikassa laajat tasangot suosivat vaeltavaa elämäntapaa, jossa intiaanit metsästivät ja keräilivät elantonsa. Itärannikolle syntyi pysyviä maanviljelyskulttuureja.

Amerikan alueen luonnonvarojen hyödyntäminen intiaanikulttuurien perustana:

Luoteisrannikko ja nykyinen Kalifornia: meren antimet.

Preerialla biisonit

Mississippijoen varrella ja lounaassa sekä itärannikolla maanviljely

Pohjoiset alueet metsästyskeräily riista ja hylkeet

Väli-Amerikka ja Andien alue:
maanviljelykulttuureissa kehittyi korkeakulttuureja: yhteiskunnan, tieteen, taiteen ja tekniikan kehitys.

Mayat

Jukatanin niemimaalla nykyisen Meksikon alueella. Kaupunkivaltioita esim. Tikal, Copan.

Kulttuurin perustana maanviljely: maissi, kurpitsa, bataatti.

Kulttuurin saavutuksia: kaupunkivaltiot, mahtavat kaupungit, tähtitiede, kirjoitustaito, arkkitehtuuri (tempelit), taide (patsaat).

Uskonnollisia rituaaleja tempeleillä

Miksi kulttuuri tuhoutui?

- Resurssien liiakäyttö
- Ilmastonmuutos ja ympäristöongelmat
- hallitsematon väestönkasvu
- sodat

Merkittäviä kaupunkeja hylättiin nopeassa tahdissa 800-900 –luvulla.

- Kulttuurin elinvoima hiipui nopeasti.

Asteekit

Sijainti Meksikon alueella

- Kaupunkikulttuuri, pääkaupunki Tenochtitlan.
- Siirtokuntia lähialueella

Hierarkkinen yhteiskunta

- Orjat
- Järjestäytynyt maanviljely -> väkiluvun kasvu, työnjako, vauraus.

Uskonto

- monijumalaisuus
- Uskonnollisiin rituaaleihin kuuluivat ihmisuhrit

Konkistadorit kukistivat:

- Hernando Cortes kukisti Tenochtitlanin 1521
- Väestökatastrofi: isorokko.

Taiteilija Diego Riveran näkemys asteekkien pääkaupunki Tenochtitlánista.

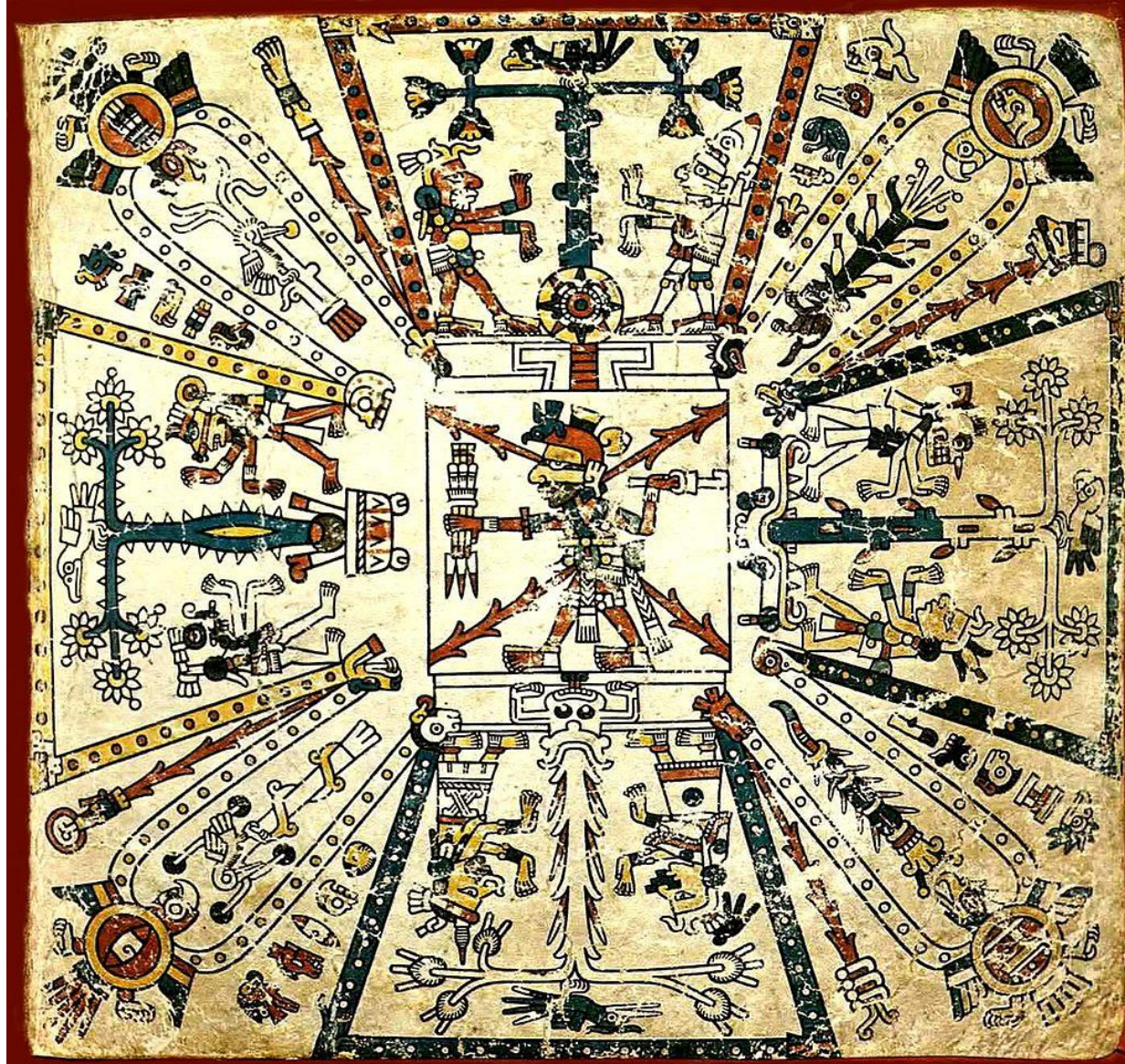
Keraaminen kulho.

Asteekit ja keksinnöt

- Kalenterijärjestelmät (2).
 - Yhdessä kalenterissa vuoden 365 päivää oli jaettu 18 kuukauteen, joissa jokaisessa oli 20 päivää.
- Kaakao
 - Asteekit pitivät kaakaopavuista ja valmistivat niistä veteen sekoitettua kaakaota, jota juotiin muun muassa uskonnollisissa seremonioissa.
- Purkka
 - Asteekit käyttivät muun muassa sapotillapuun mahlasta valmistettua purukumia hampaiden puhdistamiseen.
- Popparit
 - Asteekit rakastivat paukkumaissa, jota he valmistivat avotulella. Paahdettuja maissinjyviä eli popcornia myös uhrattiin jumalille.

Kosmologinen
piirros, jonka
keskellä tulen
jumala
Xiuhtecuhtli ja
hänen
ympärillään
 muita tärkeitä
 jumalia.

Kalenterikivi ja
naishahmo

Ihmisuhri asteekkien
teoksessa Codex
Mendoza.

Asteekit: status, vauraus ja muoti

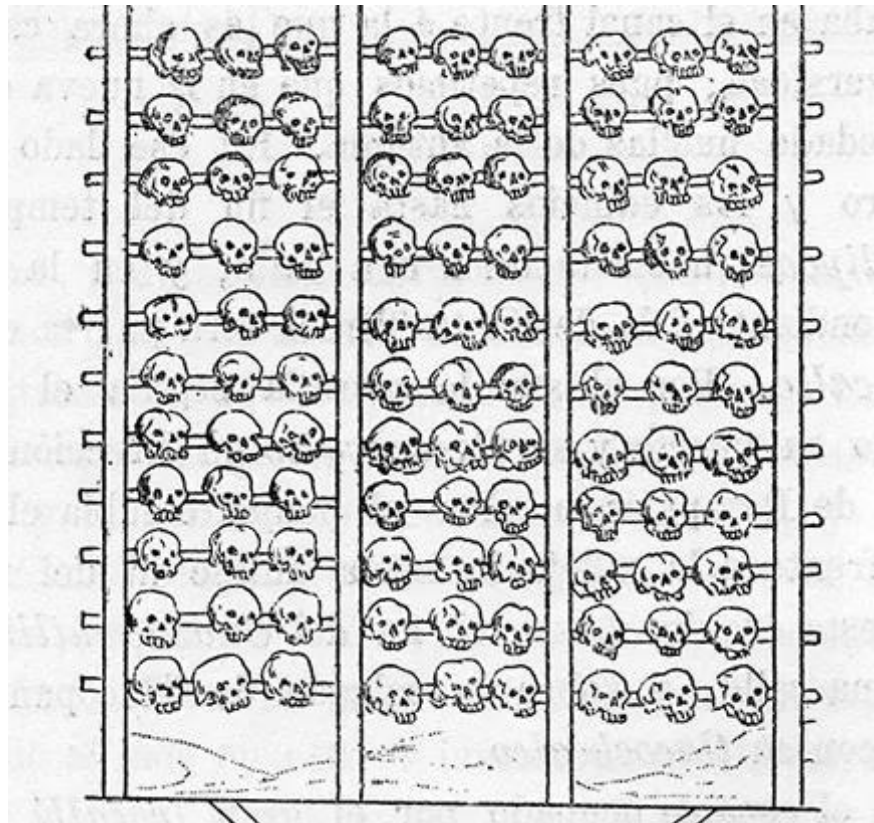
- Vaatteet
 - Aatelisten vaatteet olivat yleensä puuvillaa.
 - Köyhien vaatteet oli ommeltu karkeammista kankaista.
 - Asteekeilla varallisuuserot näkyivät vaatteiden laadussa.
- Värit ja korut: viestit asemasta
 - Mitä enemmän värejä, sitä ylhäisempi henkilö.
 - Korujen määrä, koko ja yksityiskohdat kertoivat kantajansa statuksesta.
 - Väärän säädyn tapaan pukeutumisesta seurasi ankara rangaistus.
- Koulutus
 - Asteekkilasten piti pienestä pitäen osallistua talon töihin.
 - Lapset saivat käydä maksutonta koulua.
 - Tavallisten asteekkiperheiden pojista koulutettiin sotureita, maanviljelijöitä tai käsityöläisiä oman valintansa mukaan.
 - Yläluokan pojat puolestaan saattoivat opiskella esimerkiksi papeiksi tai -valtion virkamiehiksi.
 - Työille opetettiin ruuanlaittoa, kutomista, laulamista ja muita hyvältä vaimolta vaadittuja taitoja.

Kullattuja keraamisia korvakoruja.

Asteekkiäiti opettaa tyttärensä leipomaan tortilloja.

- Pääkallohyllyt eli tzompantlit olivat yleisiä mesoamerikkalaisissa kulttuureissa.
- Julkisilla paikoilla olleet rakennelmat olivat eräänlaisia voitonmerkkejä, sillä ne koostuivat nimensä mukaisesti pääkalloista, jotka kuuluivat vihollisotilaille.
- Suuri osa hyllyn pääkalloista kuuluu todellisuudessa naisille ja lapsille, löytö asettaa aiemman uskomuksen kyseenalaiseksi.

Kiveen hakattu pääkalloseinä Templo Mayorin temppelissä. (Kuva Wolfgang Sauber / Wikimedia Commons)

<https://tekniikanmaailma.fi/tutkijat-loysivat-mexico-cityn-alta-valtavan-paakallohyllyn-karmiva-loyto-muuttaa-kasitystamme-asteikeista/>

Asteekkien
sivilisaatio tuhoutui
1500-luvulla
eurooppalaisten
tuomiin tauteihin.

Kuva Quetzalcoatlin
asteekkitemppelistä
Meksikossa. KUVA:
HENRY ROMERO /
REUTERS

<https://kerranelamassa.fi/meksiko-matkailu/teotihuacan/>

Latinalaisen Amerikan itsenäistyminen ja nykypäivä

Väli- ja Etelä-Amerikka jaettiin Espanjan ja Portugalin kesken 1500-luvulla Tordesillasin sopimuksella.

Siirtomaa-aika kesti Napoleonin sotiin 1800-luvun alkuun asti.

Eurooppalaiset muuttivat mantereen kulttuurisen ja etnisen rakenteen täysin.

- siirtolaiset Euroopasta,
- pakkosiirretyt Afrikasta,
- intiaaniväestön laaja tuho (taudit, sodat, pakkotyö).

Espanjalaiset hallitsivat kovaotteisesti siirtomaiden maataloutta ja kaivoksia (luonnonvaroja hyödynnettiin, merkantilismi)

Siirtomaissa syntyneet valkoiset eli kreolit johtivat kapinaa emämailta vastaan 1800-luvulla.

Itsenäistymisen taustalla:

- 1700-luvun lopun valistusate,
- Yhdysvaltojen itsenäistyminen,
- Ranskan vallankumous sekä vallankumoussodat
- Napoleonin valtaannousu;
- kumousliikkeitä Amerikan mantereella.

Vallankumousjohtajia Latinalaisessa-Amerikassa 1800- ja 1900-luvuilla

Simon Bolivar (1783-1830)

- Vallankumousjohtaja Venezuelassa, Boliviassa, Kolumbiassa Ecuadorissa ja Perussa.

Jose San Martin (1778-1850)

- Argentiina, Chile, Peru

Ernesto Che Guevara (1928-1967)

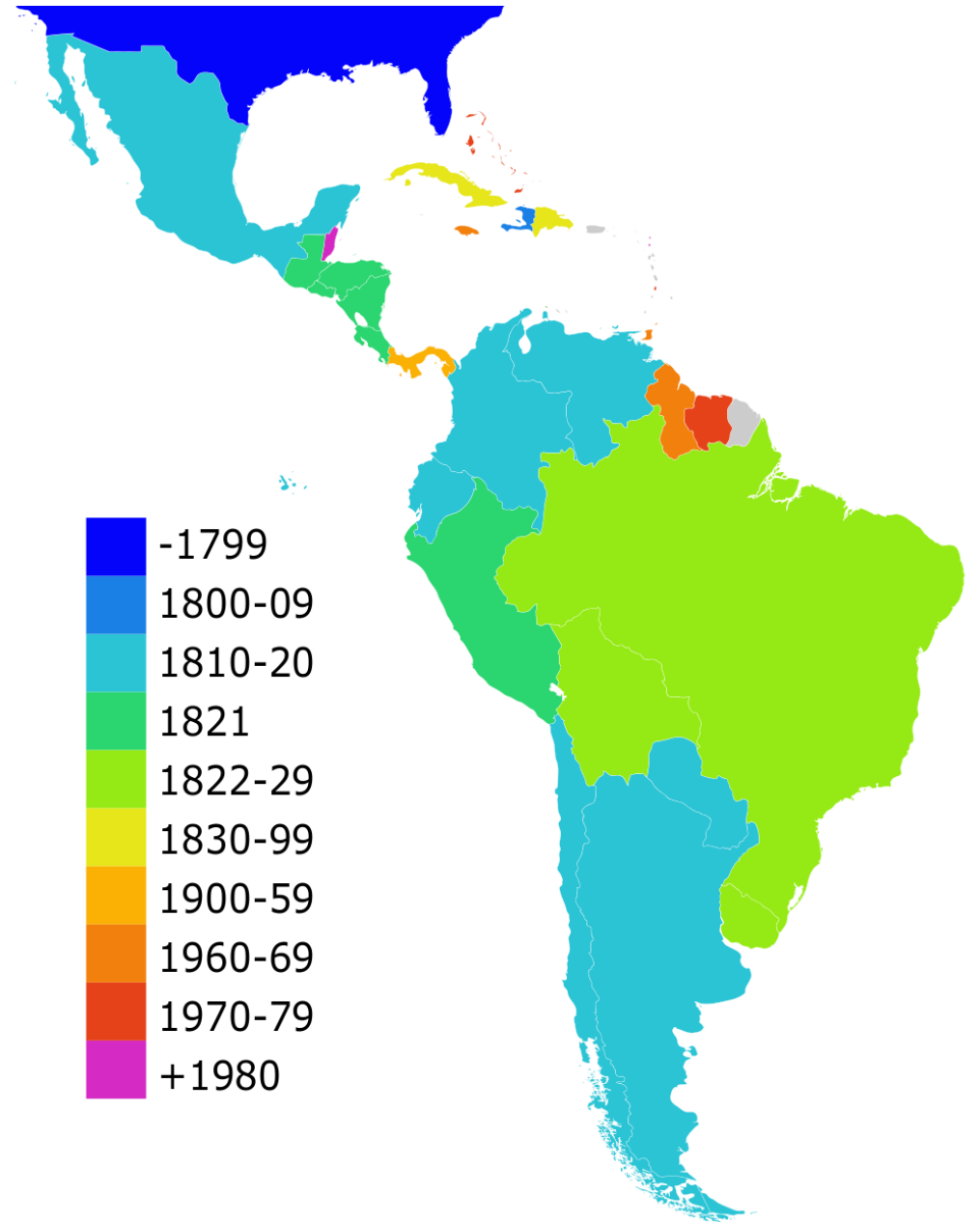
- Bolivia, Kuuba

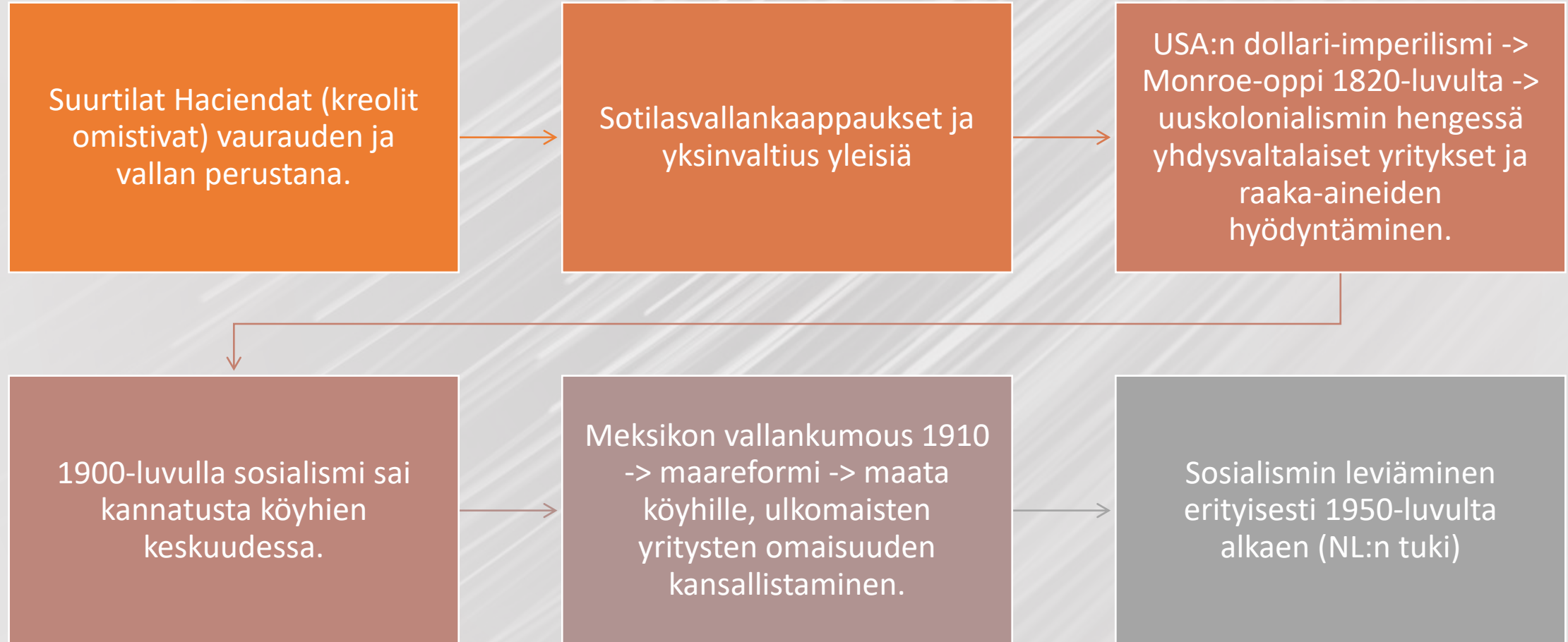
Bolivar
(ylh.)
Martin
(vas.)

Itsenäistymiskaudet Latinalaisessa- Amerikassa

https://www.wikiwand.com/fi/Latinalaisen_Amerikan_historia#Media/Tiedosto:Latin_American_independence_countries.PNG

Epävakaus luonteenomaista itsenäistyneelle Etelä-Amerikalle

Sosialismi ja Latinalainen-Amerikka

Kuuba 1959 kommunistien vallankumous, Fidel Castro nousi valtaan. Yritysten omaisuuden sosialisointi. USA vastusti.

USA tuki sotilasdiktaattoreja sosialisteja vastaan esim. Chile 1973 kenraali Auguste Pinochet valtaan; sosialistipresidentti murhattiin vallankaappaushankkeen yhteydessä.

Monien maiden velkakierre ja taloudellinen riippuvuus Yhdysvalloista.

Lähteet

- <https://slideplayer.fi/slide/12579332/>
- <https://fi.wikipedia.org/wiki/Asteekit>
- <https://www.britannica.com/topic/Aztec>
- <https://www.britannica.com/summary/Mesoamerican-civilization>